СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

РІК LI. Ч. 16. Джерзі Сити, Н. Дж., середа, 27-го січня 1943. | No. 16. Jersey City, N. J., Wednesday, January 27, 1943. VOL. LI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016 4-0807 THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE

КАМПАНІЯ ЗА СПІЛЬНЕ КОРИСТАННЯ АВТАМИ

НЮ ЙОРК. — На нюйорському терені федеральні агенції, стейтове бюро цивільної мобілізації і бюро воєнної інформації, почали кампанію за те, щоби привчити людей спільно уживати авт. Це відноситься головно до воєнних робітників і бизнесменів, бо поїздки для приємности взагалі заборонені. Ще багато людей нині одинцем їде до роботи. А в той час в авті є місця ще для пятьох людей. Це місце треба використовувати і в той спосіб щадити не лише газолину, але головно гумові опони. Девять десятих відсотків гуми знаходиться нині в руках держав осі. Америка мусить дуже щадити на гумі, щоби не допустити до заломання цілої транспортаційної системи. Спільне користання авт, автобусів і троків, відноситься до цілого населення, до всіх галузей промислу, включаючи до шкільних автобусів, котрі звозять дітей до школи.

ОБМЕЖЕННЯ РУХУ ТАКСІВОК.

НЮ ЙОРК. — Бюро транспортації завізвало головні компанії нюйорських таксівок, щоби вони предложили плян, як на їх думку буде найкраще обмежити 10% зуживання гуми на їх опонах, як найкраще буде обтяти 20% той простір, що кожна таксівка покриває, та як найкраще буде обмежити загалом 30% таксівок. Бюро транспортації порішило, що ці речі треба конче впровадити. Але, щоби це виконати за порозумінням з зарядами таксівок, згадане бюро завізвало ті заряди предложити власні пляни.

ДЖЕФЕРС КРИТИКУЄ ВІЙСЬКОВИХ ПРЕДСТАВНИКІВ.

БАЛТІМОР. — Директор заряду гуми, Джеферс, перед конференцією губернаторів східних стейтів виголосив промову, в котрій в дуже гострих словах скритикував представників армії і фльоти, що з наказу військових кол вештаються по фабриці і нічого не роблять, хіба шкодять зарядови фабрики у виконуванні їх обовязків, зокрема в продукції воєнних матеріялів. Тих військових осіб з фабрик треба за всяку ціну забрати, коли не хочемо накоїти промислови великої шкоди, говорив Джеферс. Ці слова відносяться головно до продукції штучної гуми. Військові кола домагаються від цивільного промислу поспішної продукції штучної гуми, інакше війну треба буде зводити на берегах Місісіпі, говорив Джеферс. А водночас вони перешкаджають своїм втручанням промислови виконати те, чого вони самі бажають. Справа гуми дійсно є поважна, говорив він. Тому її повинні розвязувати ті, що мають докладне знання в тій справі.

СТРАЙК ОДЕЖНИХ РОБІТНИКІВ.

НЮ ЙОРК. — Велика юнія одежних робітників, що начисляє в Ню Йорку 85,000 членів, порішила вийти на страйк. Та юнія говорить, що власники заведень не хочуть ні трошки піти на уступки у піднесенні заробітних плат, хоч ті плати не зросли ні трошки від 1933 р. А тепер життя далеко дорожче, ніж воно було тоді. Провідники цеї юнії, серед них відомий Дубінський, заявили, що не задумують здержувати їх від страйку. Хай втрутиться до того комітет взаємовідносин праці і полагодить страйк.

ПОБОРОВІ БЮРА ПО ВІЙНІ.

ШІКАҐО. — Перед Технольоґічним Інститутом підсекретар війни, Петерсон, виголосив промову, в котрій сказав, що по закінченні війни всі поборові бюра зачнуть відворотну роботу від тої, котру роблять нині. Нині вони забирають людей з цивільного життя і вставляють їх до збройних сил. По війні вони будуть забирати людей з війська і вставляти їх до цивільного промислу. Вони не допустять до того, щоби люди, що вийдуть з війська, ставали в лави безробітних. Для тої цілі вже тепер робляться старання, щоби по закінченні війни демобілізувати людей повільно і в міру запотребовання в цивільнім промислі.

НАГІНКА ЗА ДЕЗЕРТИРАМИ.

ОЛБАНІ. — Стейтове поборове бюро заявило, що з першим лютого ц. р. розпічнеться широка облава на всіх чоловіків в поборовім віці, що не поступають згідно з розпорядками поборових бюр. Ловити будуть осіб, котрі зовсім не зареєструвались, або котрі вислали свої реєстраційні карти на фальшиві адреси, або коли не подали зміни адреси, вкінці, котрі зареєструвались, але не послухали приказу йти до війська. До першого лютого всі ті особи можуть зголоситись і дістануть дуже малу кару, або зовсім ні. По тім реченци будуть гостро карані. По першим лютого повинні всі особи в реєстраційнім віці носити потрібні документи при собі, зокрема реєстраційні картки.

Померли на Сибірі: д-р Володимир Старосольський і Дарія Старосольська

В Америці одержано з території СССР телеграму англійською мовою, якої зміст є такий:

Володимир і Дарія Старосольські неживі. Остали без нікого й нічого діти: Ігор і Уляна. Скомунікуйтесь з ними.

(Якого пів року тому проголошено в „Свободі" листа, одержаного від Покійної пані Дарії Старосольської через один з урядів у Лондоні, щоб їх підпомогти чи ратувати, якщо такий ратунок можливий. В те останнє Покійні самі сумнівались. А тепер надійшла сумна вістка про смерть, себто про те, чого Покійні надіялись. Обидвоє з рокиною були вивезені на Сибір. советською владою вчасі советської окупації Галичини.

Д-р Володимир Старосольський помер у 63 році життя. Брав живу участь в українськім громадськім життю вже замолоду. Належав до першої світової війни до закордонного комітету Революційної Української Партії. Був визначним членом і представником Української Соціял-Демократичної Партії в Галичині. Від 1914 року членом Боєвої Управи, що кермувала Українськими Січовими Стрільцями. Був теж членом Українського Військового Комітету, що счинив від імені Української Національної Ради військовий переворот у Львові дня 1. листопаду 1918 року. Був товаришем міністра закордонних справ в 1919 році в уряді Української Народньої Республики. Потім професором в українськім державнім університеті в Камянці, а ще пізніше в Українськім Вільнім Університеті в Празі та в Українській Господарській Академії в Подєбрадах. Вернувши до Львова займався головно адвокатурою. Відомий був як знаменитий оборонець в справах карних. Боронив українських політичних вязнів майже в кожнім важнішім політичнім процесі. Д-р Старосольський відомий як поважний український учений соціольоґ. Як такий був дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. З його праць найбільше відомі „Теорія нації" та „Держава й політичне право". Був дуже лагідної вдачі й вцілости незвичайно культурною людиною, що тішилась ціле життя загальною симпатією і пошаною у своїх і чужих. Та, видно, інакше поставилась до нього советська влада.

Покійна Дарія Старосольська походить з патріотичного роду Шухевичів. Її батько, проф. Володимир Шухевич, це відомий автор великої праці про Гуцульщину. Від молодих літ брала живу участь в українськім жіночім русі. Була організаторкою і головою „Кружка Українських Дівчат" у Львові й редакторкою жіночого журналу „Мета". Мала вищу музичну освіту і як така була учителькою гри на піяні в Інституті Лисенка у Львові. — Ред.)

Египет Осуджує Грабіжництва Осі

КАЇРО. — Египетський уряд підписав заяву Обєднаних Держав, що клеймує держави Осі за грабіжництва в окупованих ними краях.

ЗАХОДИ КОЛО ОБЄДНАННЯ ЮГОСЛАВІЇ

ЛОНДОН. — Тут почалися переговори між югославським і російським урядом за обєднання ґрупи ґенерала Міхаловіча й партизанів. Боротьба між цими ґрупами в Югославії останніми часами притихла.

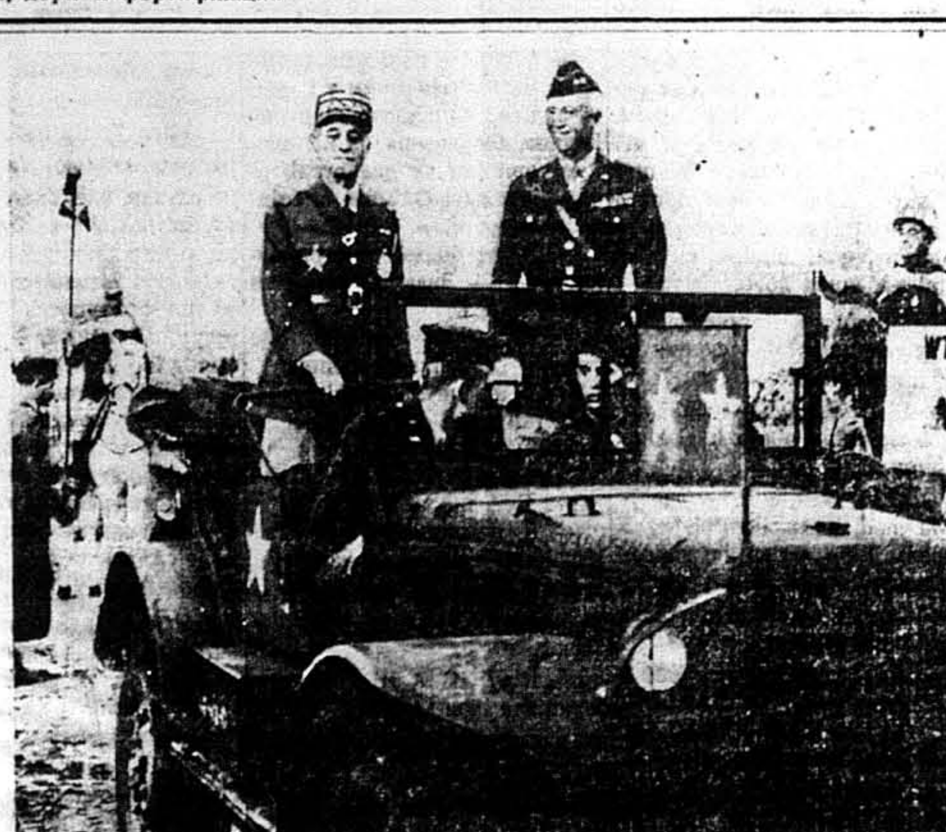
Останніми часами німці почали скріпляти свої ґарнізони в Югославії, приготовляючися видно до остаточної росправи з повстанцями. Як перший крок у своїй кампанії за „очищення офензиви" в Югославії німецький уряд видав приказ, на основі котрого всю полосу між ріками Савою й Дріною, італійсько-німецькою демаркаційноию лінією й містом Бігацом признається „зоною німецької операції". На тій полосі всі фарми мають бути передані негайно місцевій владі.

ПЕЙРУТОН ЗАКЛИКАЄ ДО ЄДНОСТИ

АЛЖІР. — Марсель Пейрутон, ґенеральний ґубернатор Алжіру, заявив на авдієнції урядників і визначних мешканців Алжіру, що він виступить проти всякої спроби розділити населення Алжіру зо шкодою для аліянтів.

НОВІ КАРИ НА ПОЛЯКІВ

ЛОНДОН. — Краківська газета „Ґонец" подає декрет німецької окупаційної влади, на основі котрого грозиться карою смерти тим полякам, що уникають служби при будові будівель, доріг й фортифікацій.

ЗАПОВІДЬ ПАРАДИ ПЕРЕМОГИ. — Американці й французи в північній Африці відбули в одному марокканському місті велику спільну параду, котра, як вони надіються, стане заповіддю перемоги аліянтів над ворогами. Параду приймали: американський ґенерал Джордж Патон (направо) і французький ґенерал Ожіст Ноґ.

ФРАНЦУЗИ ВОЮЮТЬ З НІМЦЯМИ В МАРСЕЛІ

ЛОНДОН. — У Марселі, французькому порті на Середземному морю, вибухла поважна революта проти націстичного уряду й куклового режиму Лявала в Віші. Причиною до зриву був приказ німецької влади й Лявала евакуації 40,000 осіб і зрівнання зо землею округи. Французи, почувши про приказ, забарикадувалися в домах і, викопавши зо землі рушниці, стали вибивати німецьких вояків. Німецький уряд визвав проти них повзи, літаки й гармати та казав арештувати багато людей; число арештованих самі німці подають на 6,000, а мадридські й лісбонські донесення на 40,000 осіб.

Берлінське радіо заявило, що націстична кампанія в Марселі звертається не тільки проти простих злочинців, але й проти різних тайних політичних організацій, що мають свій осідок у тому місті.

Донесення зо швайцарського міста Ціріху до російської советської агенції каже, що уряд у Віші заборонив французьким громадянам жити в віддалі трьох миль від прибережної полоси, що творить трикутник, на котрого рогах находяться міста: Сет, Монтпеліє й Безіє, а чужинцям в віддалі 18 миль від того трикутника.

Свій приказ про евакуацію округи Старого Порту в Марселі німці оправдували тим, що мовляв це місто має стати базою воєнних операцій. Приказ звязують загально з німецьким неспокоєм після невдач у Тунісі й повного упадку італійської кольоніяльної імперії. Марсель усе відгравала важну ролю в морській торговлі між Францією й рештою Европи та Африкою. Марсель далі має велике мілітарне значіння й як така була звана фортецою Европи. Старе Місто це справжній лябіринт вузких, кручених уличок на морському побережу, ідеальний терен для командосів. Через те й ніхто й не сумнівається, що головний мотив німецького приказу про евакуацію був мілітарний; німці певно сподіваються з того боку аліянтського наїзду на Францію й Европу.

НІМЕЦЬКИЙ ВИЗОВ СПРОВОКУВАВ АМЕРИКАНЦІВ НА ВИПАД.

АЛІЯНТСЬКА ГОЛОВНА КВАТИРА В ПІВНІЧНІЙ АФРИЦІ. — У відповідь на німецький заклик до американців „вийти на бій", американські війська доконали удачного випаду на місто Макнасі в Тунісі, 35 миль від заливу Ґабеса, і захопили в полон 80 німців. Далі на півночі американці здержали німецький наступ долиною Уселятом. Американські бомбовики далі робили рейди на ворожі летничі майдани й морські причали.

ВІДСТУП РОМЕЛЯ.

КАЇРО. — Майже всі італійські війська й більша частина німецької армії під командою маршала Ромеля вже перейшли границю південного Тунісу й заняли позиції на лінії Марету.

АЛІЯНТИ ЗАТОПИЛИ 5 КОРАБЛІВ НА СЕРЕДЗЕМНОМУ МОРЮ.

ЛОНДОН. — Британські субмарини, що оперують на Середземному морю, завдали поважний удар кораблям Осі, вживаним для воєнних транспортів. Комунікат адміралії подає вістку про затоплення ще 4 ворожих перевозових кораблів та одного корабля з конвою.

БРИТІЙСЬКІ ЛЕТУНИ ДОКОНУЮТЬ РЕЙД НА ГОЛЯНДІЮ.

ЛОНДОН. — Британські бомбовики доконали важкого рейду на німецькі позиції в голяндському порті Флошинґ. Їх бомби підпалили великі збірники нафти. З рейду не вернувся один літак.

Німецькі літаки налетіли на одно місто на побережжю південної Англії, але не зробили великої шкоди, бо протилетничі гармати заставили їх вертатися.

РОСІЙСЬКІ ВІЙСЬКА ОЧИСТИЛИ БАЗУ В ВОРОНІЖУ И НАСТУПАЮТЬ НА ТИХОРІЦЬКЕ.

ЛОНДОН. — Червона армія наступає далі на всему 500 миль широкому фронті. Вона прогнала вже всіх німців з Вороніжу, важної твердині на горішньому бігу Дону, і заняла пункт, віддалений 40 миль від Тихорецького, важного залізничого вузла на Кавказі.

Сталін видав до російських військ приказ, у котрім гратулює їм за перемоги над німецькими фашистівськими ордами й їх союзниками, згадує звільнення міст: Кантемировки, Біловодська, Морозовська, Мілерова, Старобільська, Котельникова, Зимовників, Елісти, Сальського, Моздока, Нальчика, Мінеральних Вод, Пятигорська, та закликує червону армію прогнати всіх німецьких наїздників поза границі батьківщини.

У кампанії на Кубанщині взяли важну участь кубанські козаки.

"SVOBODA" (Ukrainian Daily)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

За оголошення редакція не відповідає.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

Кожний Може ще Більше!

Вартує кожному з нас запамятати собі слова, що їх сказав геройський копітан Едвард В. Рікенбакер до робітників, занятих у воєнній промисловости в Дітройті. Бо це відноситься до всіх нас, коли іде про те, що треба робити, щоб виграти війну, яка на думку Рікенбакера ще потриває цілком певно зо два роки і буде завзята і кріваво. А що вона така буде, видно хочби з того, що одного з наших ворогів, а то японського вояка, схарактеризував капітан Рікенбакер ось так: це „такий твердий вояк, якого світ досі не видав". Значиться, щоб його поконати, треба дуже завзятого й повного посвяти американського вояка. А саме того останнього має капітан Рікенбакер на думці. Він його бачив власними очима. Бачив, як він бореться і що вміє витерпіти. Тому, коли хто з нас, зокрема з тих, що працюють у воєнній промисловости, чимсь невдоволений, хай вдумається, каже Рікенбакер, в те, що переживає американський вояк.

„Ми в запіллю не маємо найменшого поняття, що той вояк мусить переносити", каже Рікенбакер. Там на фронті так не є, щоб можна було собі одного дня прийти, а другого ні — до тих „лисячих нор", в яких треба дуситись, ожидаючи ворога. Там треба день за днем товчися в джунглях серед нечуваної духоти, болота і бруду, де кожної хвилини жде тебе ворожа куля, малярія чи яка інша тропікальна хвороба. Але американський вояк це видержує, бо знає, що „це є боротьба на життя і смерть". Але й тому, каже капітан Рікенбакер, „ось ті наші хлопці не люблять чути про якісь страйки в запіллю, про якісь перешкоди в продукції, чи таке почування, що то нам ніщо не грозить".

Якби ми тільки відчули, чого ті хлопці доконують на Пацифіку чи в Африці, каже капітан Рікенбакер, то ми „не заверталиб нікому голови справою осьмигодинного дня праці, чи домаганнями подвійної заплати за суботи і неділі". Ми пізналиб, „що ніхто з нас не робить аж так багато, щоб не міг ще більше зробити". Оцінюючи належито те, чого доконують наші хлопці на фронті, ми „вважалиб нашим великим привилеєм доконати щось більше", знаючи, що це іде про наше власне добро, про добро цілого краю.

Як можна сподіватись, капітан Рікенбакер, летун-герой з минулої світової війни, що то чудом виратувався тепер на Пацифіку з летунської катастрофи, спрямовує свої слова в першу чергу до тих, що працюють в тій промисловости, що достарчає армії боєвих і транспортових літаків. Бо Рікенбакер постійно проповідує, що нам треба більше, і щораз більше літаків. Та його слова заслуговують на те, щоб їх примінити до всього робітництва, до всіх нас. Бо як хочемо певно й рішально перемогти, а при тому війни не протягати і собі жертв заощадити, так даваймо з себе більше ніж досі давали. Це така тверда правда для нас у запіллю як твердим мусить бути наш вояк на фронті, щоб ми перемогли.

"СУМЕРК БОГІВ"

Кажуть Гітлер незвичайно любується в операх Ришарда Вагнера. Кажуть, що часто їх слухає, щоб набрати „натхнення". Коли так, то мабуть не дуже то він вглиблявся у їхній зміст і не добачив причин того сумерку, що спадає на ґерманських богів і лицарів, а яким кінчиться відомий „Перстень Нібелюнґів". Бо якби був добачив, то десятиліття його буття при владі булоб сьогодня виглядало інакше. А так — воно є чорною плямою на німецькім народі.

Відомости, які доходять з фронтів, є такі, що можуть заставити навіть найбільшого песиміста до віддиху, до такої надії, що вже цього року може прийти кінець націзмови і гітлеризмови. Те, що діється на советськім фронті, не є звичайною воєнною поразкою на якомусь відтінку. Навіть не є якоюсь одною програною битвою. Воєнні невдачі німців на советськім фронті, як виглядає, означають щось далеко важніше й глибше. Є це заломання німецької стратеґії, заломання цілих воєнних плянів Гітлера. А з тим і заломання цілого того „нового" ладу, що його зготовив націзм для Европи і цілого світу. Без огляду на те, як скінчиться советська офензива і як далеко вона зайде, теперішні невдачі виявили цілу низку слабих сторін націстівського режиму і апарату. Бо німецька армія може ще навіть вдержувати фронти тут і там, а навіть може тут і там мати певні воєнні успіхи, але те все не матиме вже ніякого поважнішого значіння. Ось так зачинають відчувати не тільки Аліянти, але навіть самі німці. Так виходить навіть з тих радіових комунікатів, що їх перепускає націстівська пропаґанда. Дуже можливо, що вона хоче тим головно залякати самих німців і змусити їх до ще більших жертв, вказуючи їм, що їх жде, колиб вони ту війну програли. Це може бути. Але й те не зміняє цього, що націстівська пропаґанда бєеться за цей засіб тільки тому, що націстівська влада добачує для себе надзвичайну небезпеку, свій упадок.

А про Італію, то вже не говорити. Італійська „імперія" вже перестала істнувати з хвилею, як Аліянти заняли Триполіс в Африці. Мусоліні провалився соромно з своїми плянами і надіями і цього вже ніяка сила не заверне. Це добре бачить італійський нарід. А це означає, що й в фашистівській Італії видно „сумерк богів".

Та це менше важне. Найважніше те, що тепер діється на советськім фронті, бо події на тім фронті викликують в цілім світі, а серед німецького народу зокрема, найбільше враження. Воно може змінитись. А тоді інший фронт буде там, на який буде звернена увага цього світа. Але тепер так є, що невдачі німців в Советах завдають націстівському престіжови найбільші удари. І то — в десятиліття Гітлера при владі.

ДЖ. МАЛЕЙ

ПРИГОДИ АМЕРИКАНСЬКОГО ЛЕТУНА В КИТАЮ

ВАШИНҐТОН, (ОНА). — Я вже не раз писав про те, як американські вояки, розкинені майже по цілій земській кулі, бються з ворогами нашої країни. Вони дають націстам і ніпонцям такого прочуханця, що ці довго памятатимуть війну з Америкою. Але як зачіпалися з нами, то хай тепер знають. Наші хлопці добре справляються з ворогом, а повернувши додому, матимуть про що оповідати. Покищо вони тільки описують свої переживання в ріжних частях світа в листах до своїх рідних. Воїцькі листи з боєвих фронтів є незвичайно цікаві. Позволю собі переповісти, що пише молодий американський летун про свої пригоди в Китаю. Він називається Мортон Шер і служить при американській повітряній фльоті в ранзі лютенента. В одному із своїх листів до матері він описує, як відділ американської повітряної фльоти в Китаю бомбардував Гонґ-Конґ. Пише так:

Одного ранку в жовтні ми дістали приказ бомбардувати Ганґ-Конґ. Хлопці негайно зачали приготовлятись і як почало свитати, то ми вже були в дорозі. Я кермував бійця П-40 і мав обороняти бомбовиків перед ніпонськими Зерами. Ми летіли дуже скоро, бо хотіли справити ніпонцям несподіванку. І дійсно так було, бо як тільки розвиднілось, то ми вже літали над Гонґ-Конґом і скидали бомби. Ніпонці не сподівалися, що ми так рано приїдемо в гості і не були приготовані до оборони. Ніодин японський літак не показався. Але як ми збомбардували призначені обєкти і пустились домів, то нагло звідкись взялися ніпонські Зера. Вони взносились вгору у великій кількости, щоби нас атакувати. Ми знали до чого то йде і я дістав приказ атакувати першого японського літака в якім, очевидно, летів командант. Ніпонці були ще дуже низько і я моментально задав нурка, щоби згори кинутись на ворога. Поки японці зорієнтувались, ми вже були над ними і мені вдалося післати на землю першого ворожого літака. Він запалився і летів вдолину як стріла. Ніпонці це зауважили, і, видно, були злі, як скажені пси. На мене кинулось пять Зер, щоби пімститись за свого команданта. Стріляли в мене з кожного боку і були так близько, що мало не торкалися мого літака. Їх вогонь був такий сильний, що мене тільки сила Божа могла спасти від ніпонських куль. Я до нині не можу здати собі справи з того, як то сталося, що вони мене не вбили.

Моя боротьба з ніпонськими Зерами тривала кілька мінут, а стараючись втечи від них, я відбився від решти наших літаків, які в той час пустилися в сторону нашого летунського майдану. Японці зауважали, що я остався самий і давай мене обступати з усіх боків. Я вже бачу, що не жарт і нагло даю нурка. Випростувався аж над самою землею. Вперті ніпонці летіли за мною, але я таки вирвався наперед і майже понад саму землю пустився летіти до своїх. Підносячись вгору, я зауважив, що мій мотор був зіпсутий. Чим скорше я старався летіти, тим гірше він гуркотів. А поволі годі було летіти, бо нахабні японці не давали за програну і летіли за мною. Вони наважились мене знищити і туй-туй вже почали мене доганяти. Я бачив, що може будя біда, бо і мотор попсутий, і ґазоліни мало. Прийдеться, думав я, згинути, або попасти в японський полон, а цього не бажає собі жадний американський вояк. Я пустився летіти так скоро, як тільки було можна, а лишивши ніпонців позаду, я знов дав нурка й опинився над землею в тій цили, щоби осісти на першому підхожому місці, бо дальше летіти було не можливо.

І дійсно так сталося. Я летів понад якоюсь рікою і дивився за рівниною, щоби спуститись на землю. Де саме я тоді находився, цього я не знав, але думав собі, що буде, то буде. Іншого виходу я не мав. Нарешті я зобачив рівнину і осів на землю, але осів так, що мене найшли пів-мертвим. Показалося, що рівнина не була такою рівною і гладкою, як мені здавалося. Осідаючи на землю мій літак перекинувся і я втратив притомність. Щастя, що літак не запалився, бо булоб вже по мені. Коли я прийшов до себе, то побачив коло мого літака гурток людей, але зразу я не міг пізнати, чи це були японці, чи китайці. Вони оглядали літак з великою цікавістю, бо такого чуда ще ніколи не бачили. Виділи, що щось літає у повітрі, та щоб такої штуки діткнутися власною рукою, то це для них було щось надзвичайне.

Нарешті мені вдалося вилізти з перевернeного літака й з револьвером в руці підійти до гуртка китайців, які ще більше зацікавились непрошеним гостем. Вони не знали хто я такий і доперва по леґітимації приняли мене за свого чоловіка. Я показав їм маленький китайський прапорчик з описом, хто я такий. Як вони взнали, що я американець і воюю за свободу китайського народу, то мої китайці, як не ті стали. Вони почали зносити сіно і прикривали мого літака. Я спочатку не зорієнтувався, що це має значити, але небавом у повітрі показалось кілька ніпонських Зер, які напевно шукали за мною. Китайці сподівалися цього і прикрили літак, щоби ніпонці часом його не завважали.

Коли вже все було зроблене, китайці забрали мене з собою до найближчого містечка. Прошу памятати, що це було в глухій, Богом забутій місцевості Китаю, а місцеві люди ще ніколи білого чоловіка не бачили. Отже як пішла вістка, що є якийсь дивний чоловік, який приїхав з Америки воювати ніпонців, то люди почали сходитися Бог знає звідки. Я замешкав у посадника міста, де мені дали одну з найкращих кімнат. Вона була чудово удекорована, але не було мягкого ліжка, бо в тім глухім куті ніхто про мягку постіль ще не чув. Я бачив, що навіть майор спав на простім, деревлянім ліжку. Розуміється, що дарованому коневі в зуби не заглядають. Я був трохи побитий і поклався спати. Спав як забитий, а як пробудився, то зобачив біля себе місцевого китайського лікаря. Він прийшов мене оглянути, чи мені часом що злого не сталося. Зробивши своє діло, лікар почав доказувати на міґо, що зі мною все впорядку, тільки в часі сну звідкись ґудз на голові взявся. Але це марниця, говорив лікар своїми руками.

Мушу сказати вам, що китайці дуже добрий і жичливий нарід. Дуже жалую, що не вмію китайської мови, бо вони так добре до мене ставились, що я не знав, як їм за те все віддячитись. Вони ходили коло мене, як коло збитого яйця, а я сидів як німак і ні слова не міг до нікого промовити. Я старався говорити руками, але з того ніщо не виходило і китайці весело сміялися з мене.

Люди збігалися з найдальших околиць, щоби побачити американця своїми власними очима. Багато з них старалися зі мною говорити, а я акуратно так їх розумів, як вони мене. Нарешті китайці роздобули мені переводчика. Він називався Веньґ Ваньґ Ґай, професор анґлійської мови у вищій школі сусіднього містечка. Цей добродій вчився в Шанґгаю на університеті і я міг з ним розмовитись. Але мушу сказати, що також не дуже добре, бо китайцям тяжко є вивчитись якслід анґлійської мови. Зразу я майже цілком не розумів, що він хоче сказати і бідняга мусів повторяти речення по кілька разів. Я також робив те саме. Але по якімсь часі розмова йшла гладко і ми говорили з собою як в Америці. Звідси власне почалася ціла моя біда, бо китайці народ дуже цікавий і люди роспитували мене про все, що діється в Америці. Я описував їм Америку цілими годинами, але вони не були ще з того вдоволені і заставили мене співати їм американські пісні.

Переводчик Веньґ Ваньґ Ґай був чоловік високо культурний і хотів показати мені дещо з китайської старовини. Одного разу він повів мене на високу гору, де я оглядав стару китайську святиню, яку витято в горі в часі міньґської династії. Я бачив там велику кількість ідолів, багато з чистого золота. Китайці — це дуже старий нарід, а як мало ми про нього знаємо. Цей переводчик оповідав мені цікаві речі з китайської історії і я був дуже радий, що стрінув його.

Одного разу Веньґ зробив мені цікаву несподіванку. Він без мого відома скликав масове віче під голим небом і каже: „Ходіть зі мною на прохід". Приходимо до парку, а там на мене жде 15,000 народу, до якого я маю промовляти. Розуміється, що я не є ніякий промовець, але тому, що крім переводчика ніхто більше не розумів анґлійської мови, то мені було байдуже. Буду говорити, як вмію. Як люди зауважили, що ми вступили до парку, то в повітрі появилося тисячі фаєрверків. Я був дуже здивований, але переводчик сказав, що громада робить це в мою честь. Ви, говорив до мене переводчик, є в нас дорогий гість. Ви приїхали з далекої Америки боронити наш край перед бандитами і ми маємо велику честь вас між собою витати.

Як скінчилися фаєрверки і ми вийшли на підвищення, то люди встали з місць і вислухали цілої промови предсідника стоячи. А як він представив мене, як головного промовця, то публика приняла мене з таким ентузіязмом, що мені нестає слів описати те все. Я був дуже зворушений і перший раз у життi виголошував публичну промову. Зразу вона якось не клеїлася, але чим довше я говорив, тим ліпше мені йшло. Люди сиділи як вкопані і ловили кожне моє слово, хоч правду кажучи, не розуміли, що я до них говорю. Я оповідав їм про наше американське життя, про те, що ми мусимо боротись проти спільного ворога спільними силами і що тому власне я опинився на китайській землі, щоби рука в руку з китайськими вояками ставити опір ніпонському наїздникови. Я також говорив їм те, що американці мало знають китайську історію і життя цього великого, свободолюбного народу, який вже роками кровавиться в нерівній боротьбі з модерними ніпонськими бандитами. Але майте надію, говорив я, що спільними силами ворог буде переможений і на світі запанує свобода, демократія і довготривалий, справедливий мир.

Як скінчив свою промову, то Веньґ переводив її на китайську мову. Мушу сказати вам, що мало не за кожною фразою вибухали довготривалі оплески. Мені навіть не снилося бути вічевим промовцем, а тут тобі 15,000 народу мене слухає й оплескує. Цікавий цей китайський народ і дуже добрий. Щирий, вірний, товариський і дуже відважний. Китайські вояки бються як льви. Ніпонці бояться їх як вогню. Біда лиш в тім, що мало мають зброї.

Перед своїм приїздом до Китаю я мав цілком інше поняття про китайців. Тепер я вже знаю, що то за нарід. Варто разом з ними боротися. Китайці знають ціну волі і не бояться за неї вмирати. В них панує незвичайна солідарність у воєнних справах. Кожний китаєць є свідомий того, що ніпонці мусять бути переможені. Це тільки питання часу. Якби всі народи держались так солідарно як китайці, то війна не затягласяб так довго.

ІВАН ФРАНКО

Основи Суспільности

Повість

32)

Тут увірвав. Як колишній правник він знав, що гроші ті ні в якім разі не стануть леґально його власністю, тим більш, що перед судом годі йому буде покликатися на своє синівство, в котре й сам він не вірив...

— Ну, що вони? — запитала пані.

— Та що, по закону перейдуть на державний скарб, а хіба невеличка частина піде на громаду.

— Е, це ще хто знає, як буде! — промовила таємно пані, здвигаючи плечима. — Колиб тільки він справді не зробив заповіту без мого відома.

— Або колиб не схотів від мами ґеть випровадитися! — додав Адась. — Я щось так міркую, що він мами боїться дуже.

— Ні, про це не бійся! Вже я не буду дурна. Вміла його досі держати при собі, зумію вдержати й тепер. Чень то вже недовго буде. Та чорт із ним! Тобі пора їхати додому. Адже твої товариші леда хвиля тут будуть.

— Правда ваша! Пора їхати. Щоб чорт узяв дурного попа! Попсував мені ввесь ґумор! Тьфу! Як він на мене визвірився! Точнісінько, мов би небіжчик із труни піднявся! Так до побачення з мамою!

— До побачення! — сказала пані Олімпія. — А прибувайте швидко, не дайте мені довго чекати!

Адась вийшов із маминого покою і, свищучи якусь мельодію, підхоплену в кафешантані, сів на свою повозку й поїхав.

А за хвилю по його виїзді з тих самих сіней тихесенько виповз Гадина, що там сидів у порожній бочці від капусти й підслухував усю розмову пані з о. Нестором і з сином. Виповзнувши на подвіря, він нараз випростувався і, свищучи якусь пісню, пішов просто попід панині вікна, немов тількищо вернувся відкись із села. Пані побачила його.

— І куди ти, погане насіння, волочишся? — скрикнула вона крізь вікно.

— В церкві був, — байдужно й спокійно відповів Гадина й ішов далі.

— Стій! Зачекай! — скрикнула пані, вихиляючись. — У церкві. Хіба тепер із церкви вертають?

— Трохи по селу походив, поміж парубками.

— По селу? І чого тобі в селі потрібно?

— Аджеж нині у дворі роботи нема, то чень можна трохи з людьми поговорити! — буркнув Гадина.

— Ах ти, огиднику! — лютилася пані. — З людьми поговорити! І які там люди схочуть говорити з такою худобиною? Ти, певно, в коршмі сидів!

— А що то, пані мені гроші дали, щоб я мав з чим у коршмі сидіти? — зїдливо відрубав Гадина, блиснувши на неї своїми чорними, як два вуглі, очима, аж пані Олімпія поблідла з лютости.

— О, не бійся! — скрикнула вона. — Знаю я, відки ти гроші береш!

— Відки? — понуро, але твердо огризнувся Гадина.

— І ще питаєш! Небоже! Памятай собі, що ти ще кримінал навідаєш! Чуєш!

— Може й навідаю, та чень дасть Бог, що не сам.

— А це що має значити? Кажи! — скрикнула пані.

— Нехай пані так голосно не кричать, бо я також дещо знаю!

— Що? Що? Що? — аж завищала пані Олімпія. — Що ти знаєш? Ну, скажи, що знаєш?

— Е, з вельможною панею багатоб говорити, — грубо відповів Гадина, добре знаючи, що цвігнув її по болючому. — А я от голоден, а там певно вже без мене пообідали.

І, обернувшися плечима до пані, він пішов до кухні, де челядь справді вже вся сиділа при обіді, не думаючи чекати на нього. Гапка привітала його рясною лайкою, та він цього не слухав, але, вхопивши ложку, їв, що міг захопити. Тільки підігнавши трохи за другими, він відсапнув і озирнувся по товаристві. Тут був і старий Деменюк, і пастух від коров із підпасичем, і садівник із своїм хлопцем, і Параска. Всі були, очевидно, голодні, бо не розмовляли нічого, тільки їли мовчки, сербаючи з великої миски яблочну зупу, на котру садівник дав яблок-падальниць, і закусуючи її чорним хлібом.

Аж коли зупа скінчилася і Гапка принесла величезний баняк картоплі, а за нею Параска миску квасного молока, язики трохи розвязалися.

— Що там таке сталося, Йосипе? — запитав Деменюк, обертаючися до Гадини. — Чого це пані так на тебе розкричалася?

— Видно, що мене дуже любить, — сміючись, сказав Гадина, вишкрябуючи лежкою миску від зупи.

— Ну, але ти її, видно, ще ліпше любиш, — доповів садівник. — Ми вже тільки слухали: ти їй слово, а вона тобі десять, ти щораз тихіще, а вона щораз голосніше.

— Ну, так! Я все з процентом плачу, — не без гордости сказав Гадина, забираючись до картоплі.

Картопля було в лушпині, її треба було теребити, і це розгнівало його.

— Гапонько, матінко! — промовив він щиро, обертаючись до Гапки.

— А що тобі, небоже? — відповіла та також лагідно, впадаючи в його тон.

— Дай тобі Боже, щоб з тебе так ті ангели з ріжками по смерті шкуру лупили, як ми тепер оту святу бульбицю мусимо при обіді лупити!

Загальний реґіт був відповіддю на це побожне бажання.

— Ах ти, чортівське плем'я! — скрикнула Гапка, — та защож ти мене так тяжко клянеш?

(Дальше буде).

Берлінський Єпископ Осуджує Націзм

ВАШИНГТОН. — Римо-католицький епископ в Берліні й голова католицької організації в Німеччині, Конрад фон Прейзинг, в своїм пастирськім листі на Різдво перестерігає німецький нарід перед націстичними теоріями та благає змінити свій спосіб думання.

Він рішучо обороняє права особи, родини та расових меншин проти націстичної держави і підкреслює, що „тільки визнаючи та шануючи право, можемо сподіватись кращого будучого для кожного і справедливого миру для всіх".

Повний текст листа, датованого 12. грудня 1942 року і підписаного епископом Прейсинґом, щойно недавно дістався до Злучених Держав. Доставили його невтральні особи. Хоч той лист написаний до віруючих в Берліні, то копії його тайно поширюються по цілій Німеччині.

Єпископ вказує на те, що „сучасні принципи викликали тільки злидні й нещастя" та передбачає, що „кожне ухилення від права і справедливости скорше чи пізніше приведе до сутички з Божим Провидінням".

Маючи на увазі націстичні вбивства заложників і людей підбитих країн та криваві розправи в самій Німеччині, епископ заявив:

„Життя невинної людини, чи то буде ще ненароджена дитина, чи стара особа, є святе, а невинні не сміють бути карані нарівні з винними або замісць винних".

Він відкидає націстичне твердження, що право може опреділюватись „в залежности від того, чи воно корисне чи ні" і стає в опозицію до націстичного націоналізму заявляючи:

„Право є тим, що мусить зобовязувати, хочби воно було проти інтересів особи чи нації".

Звертаючи увагу на твердження націстів, що інтереси держави є вищими від інтересів особи, епископ пише в своїм пастирськім листі: „Особа не може і не сміє бути невільником держави, нації чи раси".

Не зважаючи на ріжне розуміння свободи у ріжних народів і в ріжні часи, епископ твердить, що „нема такої сили на землі, яка посмілаб примусити людину зробити заяву, чи доконати вчинку, які є противні його сумлінню та правді".

Підкресляючи демократичну ідею „свобідного союзу", епископ додає: „громадянство само використає вигоду з тої свободи, бо тільки свобідний союз з громадою в остаточному висліді може протиставитись всім невдачам".

Далі він торкається прав родини та вказує особливо на те, що поміж „привилеями і обовязками" родичів є обовязок „релігійного виховання дітей". Він каже:

„Родичі мають право і обовязок виховувати своїх дітей як християн. Кожна спроба, в самій родині чи поза нею усунути чи послабити те право, не може бути виправданою".

В останніх розділах свого листа епископ протестує проти брутальних переслідувань підбитих народів. Вказуючи на права чужинців, які, як він каже, охороняються міждержавними законами, тими самими, про які націсти кажуть, що вони не існують, він заявляє:

„В історії людства почесну сторінку займає розвиток прав чужинців. Головні права людини: право на життя, на недоторканість, на свободу, на розвиток, на подружжя, не можуть залежати від свавільства уряду, не можуть бути відібрані ні в кого тільки тому, що людина не нашої крови, або тому, що не говорить нашою мовою".

Далі він додає, що „утискати слабші народи чи раси, які фактично чи правдоподібно не мають стільки можливостей" як побідники, це значить належати до „страшної віри".

Єпископ двічі звертається з закликом безпосередньо до своїх віруючих. Раз, коли каже: „я мушу поважно перестерегти вас перед такими теоріями". Другий раз: „змініть свій спосіб думання! Благаю вас!"

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

РІДНА ТУХЛЕ, ЯК ТЕБЕ ЗАБУТИ?

Село моє маленьке, село має рідне, як я тебе полишив, якеж було бідне. Село Тухля, це те, що з повіту Сколе, а що там тепер накоїлось, скажи мені соколе. Село рідне, мова рідна і ти хатко рідненька, не сходиш мені як день так ніч із того серденька. Булаж хата, не багата і солом'яна стріха, а як скоро там минали туга і потіха. Доки буду не забуду місце, де родився, і ту школу коло церкви, у котрій учився. І тоту річку Опорову, у котрій купався, і тоті села із поблизька, до яких зближався. А на ті гори кругом села і громадського поля, чи ще виходять на прогульку студенти з Подоля? А як там село Голосецько і та Либохора, і Гребенів, чи знова там не нова неволя? А як той вершок Іванівки і тоті ораниці, де ми колись воду пили з чистої керниці? А Кичірка, Сухарівя і тоті путища, звідки стежка спроваджає аж у яровища. Як там поля зелененькі й тоті облішки, де збирав я ягодоньки й лїскові орішки? Чи ростуть там як бувало солодкі ваприни, чи йде молодь з козубами у зруб на малини? А як там той Петриновець, Плоснина й Кобильці, чи хто ходить з перенизу по гриби в Свининці? А той Покан і Кичера і тії Бачинці, чи співають солов... в лєску на ялинці? Чи хитаєсь попри річку нічний риболовець, чи йде вівчар з овечками на той Кожановець? Чи печуть там картопельку пастушки на поли, чи веселі школярики, як ідуть до школи? Не веселі, бо не знають, чиї тепер діти, зажурені небожата як осінні квіти. Та вчітеся, діти любі, прийде Божа ласка, визволить вас із неволі жовтосиня краска. Жив я ось так двадцять чотири роки у тій нашій Тухли, вже були мені від роботи долоні попухли. Прикра була та робота, товариші любі, по Кобилци, наПорташи і за Фалчов в зрубі. Знав я там всяку роботу, ціп, косу й мотику, а всьо мені не злюбилось, пішов в Америку. Думав собі, там не забарюся, за рік гроша наскладаю, до дому вернуся. Та не так склалось, як сподівався, і тому я і донині в Експорті остався. Вже роботу не годен ніяку робити, в майні ногу поломало, не можу ходити. Мрії мої, думи мої, тяжко мені з вами, коб хоч з ними поділитись із товаришами. Щасне життя молодого, веселе тай миле, а щож скажеш ти на те дітройтський Дідуху Даниле?

Іван Бразинець,
Експорт, Па.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ҐАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА.

Лікарська Поміч і Натиск Війни

Начальник медичної дивізії Уряду Цивільної Оборони вважав потрібним видати публичну заяву до американського громадянства в справі медичної допомоги. Заставив його до цього зріст запотребовання лікарів і лікарських помічниць для військових частин та йдуче за цим зменшення числа лікарів і доглядачів, що стоять до розпорядимости цивільного населення.

Цей урядник вживає для означення обмеження лікарської служби начас війни слова „пайкування", а першою вимогою пайкування лікарської помочі вважає елімінацію люксусової медичної помочі. Як приміри люксусової помочі подається: піклування у шпиталі одною або двома приватними доглядачками одної хорої людини, коли її недуга є того роду, що доглядачка моглa би піклуватися й іншими недужими в сусідних кімнатах. Або, коли людина йде до шпиталя на відпочинкову курацію або для клінічної діяґнози, коли лікар міг би зробити таку діяґнозу підчас візити хорого в лікарській канцелярії. Далі покликування лікаря до дому, коли пацієнт міг би безпечно зайти до лікарської канцелярії або міг би дізнатися про способи лікування з телефонічної розмови.

Тому начальник медичної дивізії при Уряді Цивільної Оборони дає цивільному населенню такі поради щодо медичної служби начас тривання цеї війни:

1) Старайтеся приходити до лікаря тоді, коли ті, що мусять приходити в спеціяльні години, не приходять.

2) Радьтеся як можна найбільше зо своїм родинним лікарем телефоном.

3) Не ждіть, щоби лікар до вас міг прибути в тій хвилині, як ви його покликали.

4) Помагайте людям навчитися, як робити різні річи самим.

5) Не вимагайте й не ждіть люксусової лікарської помочі.

Начальник медичної дивізії при Уряді Цивільної Оборони радить людям навчитися щадити лікарську працю ще й тому, бо на його погляд брак лікарів буде відчуватися по війні, підчас так званого реконструкційного періоду. Він передбачує захоплення військами Обєднаних Держав баганьох країв, а що багато з тих країв не буде мати належної санітарної й лікарської опіки, американські лікарі й норски будуть у них мусіли заступати недостаючу медичну допомогу. Щодо самих норсок, то їх тепер служить або переходить вишкіл коло 75,000, а їх треба буде може два або й три рази стільки.

Як видно зо заяви начальника медичної дивізії при Уряді Цивільної Оборони, цей урядник бере за основу типічного американця, що, як звісно, кличе лікарської помочі, як тільки почується не добре. Різним іміґрантам, що прийшли з країв, у яких лікарська поміч була слабо розвинена, требаб й тепер подавати не стільки осторогі перед люксусовим лікуванням, кілько остороги за каканням лікаря. Головно тепер, коли всяка хора людина, що не працює, працює в дійсности для Гітлера.

ДЕЩО ПРО ЗДОБУТКИ ЗНАННЯ

Знання людини обіймає здобутки людського духа в дослідах дійсности. На людське знання складаються точні й ґуманістичні науки. Перші займаються дослідом тайн і законів природи; сюди належать: математична фізика, ґеографія, астрономія, природознавчі науки. Ґуманістичні науки (пор. лат. homo = людина) займаються дослідом учинків та духових явищ людського життя; сюди належить: релігія, мовознавство, історія, письменство й мистецтвознавство, народознавчі науки й т. д. На полі одних і других наук людина дійшла до дуже великих вислідів. Про деякі з них хочемо тут і пговорити.

*

В ясну, безмісячну ніч перед нашими очима розкривається дійсна велич усесвіту. На небі горять тисячами світлин зорі, через них перекинутий великий лук Чумацького Шляху, лук, що спирається на обох берегах краєвиду. Вже дуже-дуже давно чабани спостерегли, що поміж зорями є кілька вийнятково ясних зір, які мандрують. Вони назвали їх „планетами" (себто мандрівницями). До них старовинні народи зачислили Сонце й Місяць. Землю вважали осередком світу, довкола якого обертається сім планет. З них у новіщих часах вилучили Сонце й Місяць, а додали нових три.

Хоч уже грецький учений Пітаґор (580—497. до Хр.) запевняв, що Земля крутиться довкола Сонця, то це ствердив щойно звіздар (астроном) М. Копернік своїм твором „Про революцію небесних світів" (1543). Так згодом повстала думка про сонячну систему (улад): Сонце — й довкола нього обертаються в певних відступах часу планети (їх 9).

Вже в житті печерної людини Сонце мало велику вагу: давало радість життя. Тимто серед людей поширився релігійний культ (почитання) Сонця. Появився він у всіх частинах світу, був він і в нас, на Україні, перед християнством. Сонце це — куля розжарених ґазів, куля, що вирує й має промір удесятеро більший від проміру землі. Щоб утворити собі обєм Сонця, на це треба скласти 300,000 земних куль. Земля, як би її кинути у хлань Сонця, стопиласяб, як платок снігу в розпаленій печі. Земля кружить довкола Сонця у віддалі 149 міліонів км., по еліпсі (сплющеному колі); найдальше від Сонця вона 1. липня, найближче — 1. січня. Світло біжить від Сонця на землю $8^1/_3$ хвилини, із скорістю 300,000 км на секунду.

В соняшній системі появляються мандрівні світила, звані кометами, що їх люди неправильно уважають за вістунів війни та всяких лих. Найславніша комета Галея (анґлійського астронома) показується що 75 літ. Перший раз появилася 1682. р., останній 1910. р., і сподіються її продвідин 1985. . Часом з неба спадають малі відлімки, звані метеорити. Вони бувають малі, як зерна піску, деколиж доходять до ваги 30 тон.

Підчас погідної ночі небо всіяне зорями, що їх можна голим оком налічити до 6,000, алеж малим далековидом налічено їх пів міл., а великим — в Америці, де побудовано окремі будинки з найкращими приладами для дослідів над небом — 2 міліярди. Вони віддалені на міліярди миль. З найближчої зорі світло на Землю йде $4^1/_2$ року (з Сонця $8^1/_3$ хвил.!)

Щодо сили ясности зорі ділимо на 21 величину, починаючи від найясніших. Голим оком бачимо зорі від першої до шостої величини. Найбільша зоря Антанарес має у промірі 66 міл. км.! Промінь світла неодної зорі, що доходить до нашого ока, вийшов від неї ще до народження Христа. Сонячна система серед зір займає маленький простір. Якби порівняти величину всесвіту з сонячною системою, то вийшов би такий образ: головка шпильки уявлялаб сонячну систему, а всесвіт був би простором, що мав би промір 6 міліонів км.

*

Основу під сучасну ґеольоґію, тобто науку про землю, поклав анґлієць Джеймс Готтон (James Hutton), 1726—1797) твором „Теорія повстання Землі", вид. 1795 р. Тут він давній погляд на творення Землі з потопів заступив — вульканічним ладом.

Колись думали, що Земля всередині пливка, бо бачили виливи пливкої ляви з вульканів. Нові досліди насунули здогад, що ядро землі складається виключно з заліза, яке має промір 6,000 км. Поверх нього йде скала з кількох мінералів на 700 км. завгрубшки. Цю думку висновують із того, що при стопі руди залізо осідає на дні, а домішка випливає наверх — так і творилося залізне нутро Землі в пливкому стані, покрите мішаниною, яка утворила земну кору, що на неї падали гарячі дощі. Тяжчі скелі спадали вдолину і творили верству твердого базальту, ґраніту, кременю, а на них осідали осадові скали з гарячого моря. На думку вчених, частина Землі відорвалася й утворила Місяць, а вирвана яма стала дном океанів. Земну кору творять три роди скал, тобто: вульканічні, які повстали з пливкої ляви, як базальт, осадові, що повстали з верстов, нанесених водою і вітром, як пісковці, вапняки, лупаки і т. д., нарешті — метаморфічні (перемінні) скали, що творяться з обох попередніх під натиском, або під горяччю, як ось: мармор, вуголь, ґрафіт і т. д.

Поверхня Землі зміняється підо впливом двох сил, одна — „ерозійна", що нищить скали замерзлою водою, через повітря та дощі; друга — горотворна, що морщить поверхню Землі і творить гори. До ерозійних сил зачисляємо льодовики й ріки, що творять водопади, озера, печери і т. д.

Крім цього, поверхня Землі корчиться за звуженням її ядра (як кочиться шкірка на печенім яблуці) і творить складкові (тектонічні) гори, такі, як Альпи в Європі, Гімаляї в Азії, Анди в Америці. З другого боку, поверхня Землі підо впливом вибухів вульканів, чи землетрусів, підіймається.

На осадових скалах наука ґеольоґії вичитала історію Землі, яка спершу міліярд років не мала ніяких животин, — вони появляються щойно у другому міліярді років. Тогочасні скали вчені поділили на шість діб або епох, які полишили скамянілі останки життя як відтиски листя, мушлі, кістяки, заповнені мінералами. Першу добу, старовинну (архаїчну), творили морські ростини. Друга доба (протерозоїчна = ранозвіринна) виказує життя морських слимаків, губок та хробаків. Третя доба (палеозоїчна = давньозвіринна) виявляє життя риб і плазунів. Четверта доба (мезозоїчна = середньозвіринна) зберігає кістяки великих гадюк і змиїв. Пята доба (кенозоїчна = новочаснозвіринна) дає образ розвитку ссавців, з кінцем її появляється людина. Тоді починається шоста доба, сучасна (звана психозоїчна або духовозвіринна), де панування над світом обіймає людина.

Людина намагалася досліди будову світу. Грецький мудрець Демокріт (коло 400. р. до Хр.) висловив таку думку, що світ це — пустий простір, виповнений безлічно невидних дробин, званих „атомами" (атом, гр. слово = неподільний). Та проти нього виступив інший славний грецький учений Арістотель (385—322. р. до Хр.) і проголосив, що світ творять чотири первні, мішаючись між собою: земля, вода, вогонь і повітря. Ці думки довго панували в науці. Аж анґлійський учений Джан Дальтон (John Dalton) 1808. р. твором „Нова система фільософії хемії" підніс значіння атомів і дав підставу до нової науки — хемії, що задержала назву атомів для нероздільних дробин первнів, то є мінералів, яких не можна ніяким способом на дрібніші частини розкласти. А російський учений Дмитро Менделєєв (1834—1907. р.) виступив із славною наукою про „періодичний уклад первнів", які він уклав у ряд за зростом атомового тягару від 1—82, і створив підставу фізичної хемії.

З кінцем XIX. ст., 1895 р. німецький проф. Вільгельм Рентґен виявив світові своє відкриття — проміння X (екс), таємне проміння, що проникає непрозорі тіла, як сонячне світло про проникає шиби вікон. А в Парижі учений Пєр Кірі (Curie) витягнув із 1,000 кґ. уранового металю зерно нового первня, що його прозвали „радом". На цьому раді вчені ствердили, що атом це — одиниця, зложена із іще менших складовин. Незабаром висунуто погляд, що кожний атом є маленький образ (мініятура) соняшної системи, бо має ядро, довкола якого кружать (додатно наелектризовані) „протони" і (відємно) „електрони", як кружать планети довкола Сонця.

У ґазах атоми порушуються в різних напрямах, і нема сили їх звязати разом, бо вони взаїмно відпихаються. В течивах (у рідинах) рух атомів слабший, бо сила притягання єбільша, атоми розбігаються, хоч не цілком. У ціпких тілах перевагу має сила притягання, але треба знати, що навіть у їх нутрі атоми не спочивають і не стикаються один із одним.

*

Вже старовинні греки поклали були підставу під науку про життя (біольоґію). Але наука ця розвинулася щойно в новіших часах. Біольоґи, себто вчені, що досліджують життя, викрили, що всі живі орґанізми збудовані з протоплязми (гр.сл. — первісно утворена матерія). Протоплязма складається з різних первнів, між іншим: з вугля, який творить вуглеводани, товщі та білковину. Прикмета орґанізму є здібність розмножуватися. Одиницею життя є клітина, яку виповняє протоплязма і ядро; клітина в часі розмножування ділиться на дві клітині, а ті знову на чотири й т. д. — до повної розбудови живини. Ворогами живини є бактерії, — мікроби, які відкрив голяндець А. Левенгук (Leewenhoek, 1632—1723) дрібновидом у краплі води й назвав їх „нікчемними бестіями". Його дослідом занялися німець Роберт Кох (1843—1910) і француз Люї Пастер (Pasteur, 1822—1895), перший відкрив бактерії сухіт, другий зладив лік — щепити проти скаженини людей, покусаних скаженими собаками. Вчені виказали, що є бактерії шкідливі для здоровля, але є й корисні, бо розкладають мертві тіла й очищують землю.

Життя прибирає різні форми. Вчені налічили 250,000 різних видів ростин, починаючи від одноклітинних бактерій чи глінeй аж до дерев. Звіринний світ виказує 650,000 видів звірят, з яких три четвертини це — комахи; хребовців (як риба, кінь, птаха і т. д.(є яких 36,000 видів. Вчені висунули в житті засаду „боротьби за існування", „боротьби дужчих проти слабших", і засаду „еволюції", себто — переміни нижчих устроїв у виді шляхом розвитку.

*

Людина появилася поміж усіма створіннями найпізніше бо 25,000 літ тому, коли життя на Землі проявлялося вже міліярд літ. Учені понаходили черепи первісної людини в різних сторонах Землі. Перша людина в Европі жила 10,000 літ тому; її кістяк найдено в Кро Маніон (Cro Magnon) у Франції. Опісля прийшло до Европи чотири чи пять рас (пород) людей із Азії. Вони стали предками сучасних європейських пород. Тілом людини кирмує нервова система, зложена з нервових клітин, які творять осередній уклад, чуттєвий уклад та руховий уклад. Осередній уклад творить мозок людини, який важить пересічно в чоловіка — 1,400 ґр.,в жінки — 1,300 гр. пересічно.

Досліди виказали, що різні частини мізку відповідають різним функціям (діяльности) тіла. Найтяжча справа це — загадка людської свідомости. Вчені психольоґи, що займаються розслідом духових явищ, ділять світ на назверхній і внутрішній, який є світом свідомости. У назверхньому світі є звукові та світляні хвилі, їм відповідають звуки й барви у світі свідомости. Але наука не зуміла ще досі означити суті свідомости, як не вміла ще відповісти на питання, що таке життя...

*

Тепер учені дійшли до переконання, що один є всесвіт, що ті самі закони існують для атомів, що і для зір. Щоб дійти до такої думки, на це треба було цілих століть праці, треба було великих мук, страждань і боротьби.

Якіж тепер думки про всесвіт?

Всесвіт це є — пустий простер, засіяний зорями і мряковиною Чумацького Шляху (Молочної Дороги), що віддалені одні від одних на міліярди кільометрів. Всесвіт є динамічним устроєм, себто — підлягає безперестанним змінам, у ньому найбільшу вагу має сила, що зосереджується у протонах і електронах. Всесвіт повстав з мряковиння, де один атом припадав на кілька $м^3$. Наша соняшна система є ще в дитячому віці, міліярд літ тому повстала перша кульочка протоплязми, 25,000 літ появилася людина.

Як же з людиною, чи розвивається вона, чи нидіє? Досліди показали, що людська голова поступнево ширшає, очі осідають що раз глибше, риси обличчя тендітніють, череп і кости лиця стають щораз тонші, ноги довшають, руки коротшають, а з умового боку людина — зростає. В руках сучасної людини знання стало могутнім засобом у житті. Воно дало йому паровики-кораблі й залізниці, телеграф і телефон, електричне світло й цілий ряд машин, людина поглиблює море на підводних човнах, літає на літаках у просторах над океанами й бігунами Землі, а радіо переносить її голос зі скорістю світла через суходоли та моря.

Чи це приносить щастя людині, чи нема в цьому небезпеки для людей, це — інше питання. Про це требаб теж говорити...

ПЕРЕМАГАЄМО, АЛЕ НЕ БЕЗ ЖЕРТВ! — На долівці спочивають на ношах американські славні борці в Новій Ґвінеї. Це ранені, що їх відносять тубильці до шпиталю. Тубильці стоять, щоб відпочати.

Проф. Микола Чубатий.

Духове Життя Українського Народу по Першій Світовій Війні

(Картини нової історії українського народу).

25)

12. Релігійне та церковне життя українського народу.

(Продовження).

В склад православного єпископату Польщі мало увійти двох нових єпископів польської народности Шмід та Семашко, з яких один мав бути дієцезальним, другий помічним єпископом; тепер поляків в православній церкві в Польщі мало бути саме тільки що українців єпископів; бо всі решта єпископи були ще москалі. Українізацію в православних парохіх передовсім на Волині, де вона найбільше поширилася, тепер припинили зовсім. Мимо цього це, до нечуваної міри упідлення православної церкви під проводом митр. Діоніза не вдоволяло польського уряду пілсудчиків, що на кресах убравшися в кирею католицької місії, зачала нечуване гноблення православія.

Передовсім в прикордонній смузі почався натиск поліції та поґраничної сторожі на безборонне населення при моральній співпраці кресового польського духовентва. Та насильне приневолювання його до переходу на римо-католицтво під оригінальною назвою „ревіндикацій", себто мнимого привернення на польське зукраїнщених та оправославлених колишніх поляків.

Окремішну увагу звернули на Холмщину та Підляша; там разило та тривожило польську адміністрацію, що тільки **60 миль від Варшави вже були** перші православні церкви, бо холмська земля дуже чуле місце в польській політиці добування українських теренів. Цеж одинока земля, де полякам удалося спольщити українське населення у масі та тим чином відіпхнути українську етноґрафічну границю на схід. Треба було той процес закінчити, щоб і українського та православного сліду тут не стало і звідси ідея зруйнувати до решта біля сто православних церков.

Польські ревіндикації та варварське нищення православних храмів на українських землях Польщі мало один наслідок, якого не предвиджував та не бажав собі польський уряд, а саме скріплене привязання населення до православної церкви та до своєї єрархії більше навіть, ніж вона на це заслугувала.

Зокрема переслідуваний за віру нарід горнувся до кожного, хто ставав в його обороні. Сконфіскований пастирський лист митрополита Андрея Шептицького проти насильства над вірою православних братів переходив по Холмщині потаємно з рук до рук, а більша депутація православних холмщаків прибула аж до Львова, щоб подякувати митрополитови за оборону.

На місцях зріс авторитет православного духовенства, особливо українців, з яких кількох дало доказ не тільки пастирської ревности, але теж цивільної відваги та українського патріотизму. Бо мимо офіціяльного польонофільського та напів-російського виховання у варшавськім православнім студіюм, таки щораз більше між молодшим духовенством стало виходити свідомих національно українців, а національне обличчя православного духовенства в Польщі таки мінялося в користь українців; відсоток українців духовних зростав а москалів малів.

в) Унійний рух на північно-західних українських землях під Польщею.

На православних землях Польщі було ще одно замітне явище а це унійний рух, себто поворот православних українців та білорусинів до східного католицтва, поширеного тут колись загально та задавленого Росією в 19-тім столітті. Рух цей збудився самочинно, по відвороті звідси російської царської армії та зараз в перших роках панування Польщі як підсвідоме бажання північно-західних українців до духового обєднання з Галичиною, на яку все православні українці дивилися як на старшу сестру та більше досвідчену у боротьбі з поляками. Помагали цьому рухови живі ще уніятські традиції на тих просторах, особливо на Холмщині та Підляші.

Для Волині був навіть в часі світової війни висвячений митрополитом Андреєм Шептицьким єпископ луцький, а це д-р Й. Боцян, був. ректор львівської духовної семинарії. Польський уряд настрашився того руху, бо між Галичиною та Волинею мав бути утримуваний свого роду адміністраційний кордон, популярно званий „сокальським кордоном", щоб „галицька українська зараза" не передіставалася на менше національно динамічну Волинь та Холмщину. Тому єпископа Боцяна, затвердженого Ватиканом леґального католицького єпископа, польський уряд прямо не впустив на Волинь та грозив, що заарештує як прибуде до Луцька. Тим чином єпископ Боцян до смерти не обняв своєї єрархії. Ґрупа православних послів до першого польського сойму з Волині з депутаціями вірних звернулися були навіть до митрополита Андрея Шептицького, щоб „прилучив їх під руку львівського митрополита, одначе цього не можна було зробити з політичних причин.

Тоді поодинокі громади стали спроваджувати собі з Галичини декого з Василіян, декого зі світських священиків, але й тим з трудом удалося вдержатися серед секатур адміністрації та майже загально ворожого наставлення польського духовенства. Всеж таки унійний рух зростав, аж до 1925. Польський уряд при переговорах з Ватиканом погоджувався на дуже корисний конкордат для Католицької Церкви, одначе жадав катеґорично тільки одної уступки, щоб уніятів поза Галичиною, теперішних і майбутніх не піддавати ні під владу українських єпископів з Галичини, ані не творити для них окремих східно-католицьких єпископств, тільки віддати їх під владу римо-католицьких, отже польських єпископів тих територій.

Переведення тої засади в конкордаті загамувало доволі сильний унійний рух на тих православних теренах. Багато з тих, що вже стали уніятами вернуло назад до православія, бо не хотіли бути під владою римо-католицьких польських єпископів. Для ратування решток уніятів Рим призначив єпископа українця Миколу Чарнецького Апостольським Візитатором для Волині та Холмщини, одначе ні власної дієцезії, ні ніякої влади навіть над українськими уніятськими парохіями він не міг мати; вона згідно з конкордатом мусіла бути в руках Про зміни в конкордаті польська сторона не хотіла й чути. Єп. Чарнецький міг тільки відвідувати уніятські парохії в порозумінні з місцевим римо-католицьким єпископом, але нічого заряджувати.

Положення єп. М. Чарнецького, людини кришталевого характеру як Апостольського Візитатора було жалюгідне. Польська бутна кресова санаційна адміністрація слідила кожен його крок та нерідко брутально з ним поступала, римо-католицьке духовенство з єрархією включно вважало його за інтруза, що мішається в їх „місійну працю". А та місійна праця була зібрана в засаді „не треба тут унії, православних треба навертати прямо на римське католицтво".

Впливовий в польських державних кругах ґр. Лубенскі, польський католик, написав навіть книжку „Дроґа на Всхуд Ржиму", де ясно виповідав та узасаднював вище зацитовану місійну засаду польського католицтва та брутально накидався на уніону акцію.

Справа набрала аж розголосу в Римі, так, що папа Пій XI. на адресу цілого польського духовенства до польського підляського єпископа Пшездзецкого сказав таке: „Не є католиком той, хто є проти унії". Після того видав Ватикан зарядження, щоб при кожнім єпископови на сході Польщі був заіменований ґенеральний вікарій східного обряду, який співпрацював би льояльно з апостольським візитатором єп. М. Чарнецьким. Рим сподівався, що вікаріями ґенеральними для уніятів будуть призначені латинськими єпископами працюючі ще на тих землях в більшости українські священики з Галичини, Василіяни, Студити, Редемптористи та світські.

Одначе так не сталося, бо польська єрархія хитро обійшла зарядження Ватикану, згідно працюючи при тім з кресовою адміністрацією. Вікаріями ґенеральними назначено поляків, що доцільно перейшли з латинського обряду на східний. Так, наприклад, волинський польський єпископ Сельонжек, в якого дієцезії було найбільше уніятських парохій, призначив генеральним вікарієм для українців уніятів молодого священика, очевидно поляка, бувшого латинського священика, що перейшов на східний обряд, підчас коли дотеперішний декан тих парохій, українець з Галичини, о. Додик, взагалі мусів покинути Волинь.

До помочі стала адміністрація, яка одних українських духовних (як о. Величковського, Редемпториста з Ковля) виселювала, других обложила такими переслідуваннями, що їх праця була практично неможлива. Р. 1939 не було вже ні одного українця на уніятських парохіях Волині, Холмщини, Підляша та Полісся. Яке було положення єп. Чарнецького в тих обставинах вияснить колись його памятник, який він певно спише. В уніятських парохіях зачалося польщення українського населення а на ділі ліквідування католицтва східного обряду.

(Дальше буде).

СПРАВЛЕННЯ ДРУКАРСЬКИХ ОШИБОК.

В останих двох частинах зайшли печатні похибки, які роблять зміст баламутним, а саме:

В числі з 21. січня має бути „Собор православних владик в Москві **1917 року** вибрав патріярхом митрополита Тихона" (не 1914 року).

В числі з 22. січня має бути „Річ природна, що державна політика Польщі вимагала, щоб **унезалежнити** православних під Польщею від московського патріярха Тихона" (а не уневажнити).

Також: „В перших десяти роках удалося в багато церквах завести українську **богослужебну** мову" (а не богословську мову).

ЗАСТАНЕ УСЬМІХНЕНІ БЛИЗНЮКИ, ЯК ВЕРНЕ НА ВІДПУСТКУ. — Таке жде лютенента Нормана С. Розенвіґе з Гемилтон, Масс., що вже 10-тий місяць патролює береги Ґренляндії і не мав нагоди побачити своїх недавно народжених двох синків.

СТО-ТИСЯЧНА ПОЛЬСЬКА АРМІЯ В ІРАНІ.

ЛОНДОН. — До одного порту в Ірані прибули з Росії понад сто тисяч поляків, котрі хочуть служити в польській армії на Близькому Сході під командою Владислава Андерса. Цих вояків вислано з Росії на основі російсько-польського пакту з листопаду 1941 року про звільнення воєнних бранців для боротьби по стороні аліянтів. Для цих військ ждав готовий уже табор, що має 3 квадратові милі поверхні. Вояки мають британські уніформи та російську зброю.

МОЛОДИЙ СЕРЖАНТ.

МИЛВОКІ. — Заряд армії відпустив до дому 15-літнього Джана Мараза, котрий вступив до армії здуривши дані чинники, що він має вже 18. літ. Його приняли як добровольця до армії. Там він скоро вибився на сержанта. Але коли власти довідались про його вік, то відправили його з армії. Тепер Джані журиться, що заки він підросте, вже буде по війні.

ХОЧУТЬ БОЙКОТУ АРҐЕНТИНИ.

ВАШИНҐТОН. — Великі купецькі фірми домагаються від Вашинґтону гострішої політики супроти Арґентини, щоб змусити її зійти зо свойого неутрального становиска і стати по боці всіх інших держав західньої півкулі. Коли до цього не прийде, говорять купецькі фірми, то вони на власну руку зачнуть бойкотувати Арґентину і не будуть від неї нічого купувати, ні їй продавати.

РЕКРУТИ З УНІВЕРСИТЕТІВ.

ВАШИНҐТОН. — Поборові бюра почали набирати сотки студентів каледжів і університетів, котрі покінчили свій шкільний рік скорше, ніж звичайно і тепер вступлять до війська. Сотки новобранців пішли з кожного каледжу й університету.

ІТАЛІЙСЬКИЙ ЧАСОПИС КРИТИКУЄ РЕЖІМ.

БЕРН. — Мілянський часопис „Коріере делля Сера" дає вислів невдоволенні робітничих мас з війни. Його передовиця каже, що війна є тягаром, а винуватим за неї признає фашизм.

ДОЗВІЛ НА ДАЛЬШЕ ДЕРЖАВНЕ ЗАДОВЖЕННЯ.

ВАШИНҐТОН. — Департамент фінансів робить заходи в конґресових колах, щоби піднести стелю задовження з 125 біліонів долярів до 210. Бо теперішна стеля задовження вже осягнена і треба леґалізації конґресу для дальшого задовження. Президент Рузвелт кілька тижнів тому заявив, що в цім році задовження досягне 210 біліонів.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

ШІКАҐО, ІЛЛ. — Повідомляємо членів Тов. ім. Тараса Шевченка, від. 176, що **річні збори** відбудуться в неділю, 31. січня, точно в 5. годині пополудні, в гали церковній. На ці збори обовязково мають прийти всі члени, бо є важні справи, а найважніша справа, то це плачення місячних вкладок. Цего місяця секретар ще збере вкладки по хатах, а на наступний місяць, хто не принесе вкладки на збори, то буде суспендований. Подумайте самі, члени, яка то тяжка праця ходити від хати до хати по два і по три рази за вкладками. Уряд просить усіх членів прийти на ці збори і привести нових членів. — За уряд: С. Дзюрдзевич, пр.; П. Бабяк, секр.

ЧЕСТЕР, ПА. — Бр. Сош. св. Духа, від. 237, вибрало на своїх річних зборах 10. січня таких нових урядників: Н. Бронецький, предс.; Л. Благітка, заст.; Т. Крика, кас.; А. Олійник, заст.; Д. Яворський, секр.; контрольори: І. Тимань, В. Ягла; надз. хорих: В. Комар, А. Лебіщак; предст. до Укр. Дому: Т. Сорока, Н. Бронецький, М. Куріца. Секретар просить тих членів, котрим вислав посткартки до виповнення скільки вони мають закуплених воєнних бондів, що-б найскорше їх прислали на адресу секретаря, щоб можна подати до головного уряду якнайскорше. — D. Yaworsky, 2423 W. 3rd St., Chester, Pa.

ПЛЕЙНС, ПА. — Бр. св. Андрія, від. 48, повідомляє своїх членів, що збори відбуваються завжди в неділю по 15-тім в домі тов. Михайла Нагребецького, 84 N. River St., Plains, Pa. — Василь Березовський, Михайло Нагребецький, Аксентий Мазуля.

БЕТЛЕГЕМ, ПА. — На річних зборах Сестр. ім. Ольги Басарабової, від. 47, що відбулися 3. січня, вибрано такий уряд на 1943 рік: Іванна Малиновська, предс.; Марія Віхоть, касієра; Марія Заблоцька, фін. секр., 438 5th Avenue, Bathlehem, Pa.

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Дня 8. січня 1943 р. помер у 58. році життя

МИХАЙЛО САВЧИН,

член Тов. ім. Дмитра Вітовського, від. 301 У. Н. С. в Шікаґо, Ілл. Покійний походив із села Надвірна, повіт Перемишляни, Західна Україна. До У. Н. Союзу вступив 1914 р. Був діяльним членом і ніколи не жалував грошей на народні цілі. Похорон відбувся 11. січня в українській правосл. церкві. Члени відділу і інших товариств взяли численну участь. Родина покійного жена Михайлина і син Іван, що тепер при війську, дякують всім членам за участь у похороні. — В. Й. П.!

Михайло Горний, секр.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ.

ТАРЗАН, ч. 705. Загадочні розшуки.

В нетрах Джеґер почувався ніяково. Він добув з кишені ножа, котрого у свій час він був викрав від Тарзана. Втім він почув дивний шум.

Цей шум на смерть перелякав Джеґера. Постоявши хвилину він почав поспішно втікати. В поспіху йому вилетів з рук ніж.

По певнім часі він успокоївся. Бо він переконався, що той дивний шум виходив з скриплячих вітів дерев. Він почав шукати за ножем.

Джеґер почав ступати назад тим шляхом, котрим біг. Але він, непривичний до нетрів, не міг відшукати слідів того шляху.